

publicació del *Manual de la Classificació Estadística Internacional de Malalties i Causes de Defunció*.

L'any 1957 fou cridat a Santiago de Xile a dirigir el Centre Llatinoamericà d'Ensenyament i Recerca Demogràfica, per a formar especialistes d'aquest àmbit. Finalment, el 1965 publicà la seva obra fonamental: *Metodología bioestadística para médicos y oficiales sanitarios*.

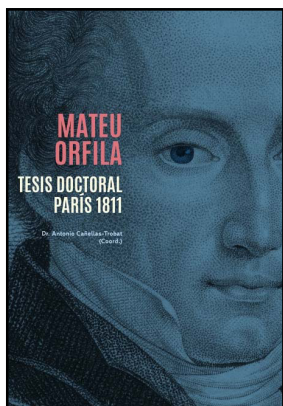
Aquesta és una biografia, apassionada i apassionant, d'un metge i polític poc conegut, però que va tenir un paper molt rellevant, tant en l'àmbit espanyol com internacional, i també a Catalunya. El llibre va acompanyat d'una extensa bibliografia i de nombroses referències a peu de pàgina, que donen suport al relat de l'autor. També conté algunes fotografies de l'època. El volum és una obra de referència pel que fa a l'estudi i comprensió de la política i la sanitat de la primera meitat del segle XX, a Catalunya, a Espanya i al món.

© Ferran Sabaté i Casellas, 2026

Museu d'Història de la Medicina de Catalunya. drsabate@yahoo.es

 <https://orcid.org/0000-0002-8150-2584>

Aquest document està subjecte a una llicència Creative Commons

CAÑELLAS-TROBAT, Antoni (Coord.). *Mateu Orfila: Tesis doctoral. París 1811*. Palma: Edicions UIB, 2024. 142 p. ISBN: 8483844680

El llibre *Mateu Orfila: Tesis doctoral, París 1811* constitueix un esdeveniment editorial de gran rellevància per a la història de la ciència i de la medicina a les Illes Balears. Per primera vegada, veu la llum pública el text original de la tesi doctoral defensada l'any 1811 per Mateu Josep Bonaventura Orfila i Rotger, nascut a Maó el 1787 i mort a París el 1853, considerat amb justícia el científic més important que han donat les Balears en els darrers tres segles.

La publicació ha estat possible gràcies a la tasca rigorosa i perseverant del metge menorquí Antoni Cañellas Trobat, traumatòleg i apassionat per la història de la medicina, qui localitzà el manuscrit fa més de vint anys en una llibreria antiquària de París. Aquell document, oblidat pel temps, ha

estat recuperat, traduït i editat amb el suport de dos reconeguts especialistes: Jesús María Tanco Salas, farmacèutic i biòleg, i Fèlix Grases Freixedas, catedràtic de Química Analítica. Junts han fet possible una edició crítica i comentada que restitueix amb fidelitat el valor científic i històric d'aquesta obra fundacional.

La tesi d'Orfila, redactada quan només tenia 24 anys, és un tractat de química i medicina que analitza les característiques de l'orina en pacients amb icterícia. Aquest estudi es pot considerar una de les primeres recerques mèdiques basades en l'anàlisi de laboratori, i anticipa l'enfocament científic que caracteritzaria tota l'obra posterior d'Orfila. Aquest text inicial esdevé, així, una peça clau per entendre el desenvolupament de la toxicologia moderna, disciplina de la qual Orfila és reconegut com a fundador, i marca l'inici d'una trajectòria científica extraordinària.

El llibre no només inclou la tesi, sinó que contextualitza àmpliament la vida i l'obra d'Orfila. Format inicialment a Barcelona, es traslladà a París per a completar els estudis de medicina, que finalitzà amb brillantor en només tres anys. D'aleshores ençà, la seva carrera experimentà una ascensió imparable: fou professor perpetu i degà de la Facultat de Medicina de París durant gairebé dues dècades, on introduí reformes acadèmiques profundes, entre les quals destaca el model que acabaria inspirant l'actual sistema MIR espanyol.

A més, Orfila esdevingué una figura clau en l'àmbit de la medicina legal: participà com a expert en judicis tan rellevants com el de Marie Lafarge, acusada d'enverinar el seu marit, l'any 1840. En aquest cas, la seva habilitat per detectar arsènic en el cos de la víctima fou decisiva, i consolidà la seva reputació internacional com a científic i expert en anàlisis toxicològiques. Publicà nombrosos manuals i tractats sobre exhumacions, intoxicacions i procediments legals, molts dels quals foren obres de referència durant dècades.

La publicació també posa en relleu un aspecte menys conegut però igualment significatiu: la vinculació amb la vida cultural i musical del seu temps. Amb motiu de la presentació del llibre, Antoni Cañellas recuperà i adaptà una partitura breu i original de l'època —un *allegretto* compost per un dels músics més prestigiosos del París del segle XIX— interpretada com a homenatge a l'univers intel·lectual i artístic que envoltà Orfila.

Pel que fa a la relació amb la seva illa natal, Orfila només tornà a Menorca en tres ocasions, una d'elles com a metge de cambra del rei Lluís XVIII de França. Aquest fet el converteix, també, en un precursor del que avui coneixem com a fuga de cervells: un científic menorquí format a Europa que assolí l'èxit als cercles científics i polítics més alts del continent, sense oblidar mai els seus orígens.

Amb aquesta edició acurada i profusament anotada, *Mateu Orfila: Tesis doctoral, París 1811* esdevé una eina imprescindible per a investigadors, historiadors de la medicina, estudiants i lectors interessats en la ciència i la cultura europees del segle XIX. L'obra posa en valor no només el pensament científic d'un pioner, sinó també la importància de conservar i difondre el patrimoni intel·lectual de les Illes Balears.

Edicions UIB ha publicat aquesta obra, que inclou el text original en francès i la traducció al castellà de *Nouvelles recherches sur l'urine des ictériques*, la tesi doctoral que Orfila defensà a la Facultat de Medicina de París el desembre de 1811. Aquesta tesi representa el primer graó d'una brillant carrera mèdica i científica a la capital francesa, i és considerada una obra fundacional de la toxicologia moderna.

La publicació inclou estudis contextuais de reconeguts especialistes com Antoni Cañellas Trobat (coordinador de l'edició), Maria Cristina Rita Larrucea, Jesús María Tanco Salas, Fèlix Grases Freixedas i Macià Tomàs Salvà, que situen la tesi en el seu context històric i científic. Tots han treballat intensament en la recuperació i difusió d'aquesta obra amb l'objectiu que romangui *in perpetuum* a les Illes Balears.

L'edició ha comptat amb el suport de la Direcció General de Política Universitària i Recerca del Govern de les Illes Balears, la Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, el Col·legi Oficial de Metges de les Illes Balears i l'Institut Menorquí d'Estudis.

L'acte de presentació tingué lloc el 27 d'abril de 2023 a Ca n'Oleo (Palma), amb la participació de Víctor Homar Santaner —vicerector de Política Científica i Investigació de la UIB—, Fèlix Grases Freixdas, Jesús María Tanco Salas i Antoni Cañellas Trobat, coordinador del projecte editorial. Durant la sessió, es destacà la figura d'Orfila com un dels científics més importants de la història de les Balears i una referència cabdal en la medicina europea del segle XIX. Cañellas arribà a comparar-lo amb Santiago Ramón y Cajal pel seu impacte científic.

Reconegut com el pare de la toxicologia moderna, la tesi d'Orfila reflecteix el seu compromís amb la recerca mèdica analítica. A partir d'aquest treball, inicià una trajectòria extraordinària com a investigador, docent i metge reial dels monarques francesos Lluís XVIII, Carles X i Lluís Felip I.

Orfila va ser president de l'Acadèmia Nacional de Medicina de França, membre del Consell Reial d'Instrucció Pública i pioner en estudis amb milers d'animals per demostrar la presència de substàncies tòxiques. La seva contribució a la ciència mèdica i legal encara és reconeguda avui dia, i el seu nom perviu en institucions com l'Hospital Mateu Orfila de Maó, i l'Edifici Mateu Orfila, seu de la Facultat de Ciències de la Universitat de les Illes Balears.

© Pere Riutord i Sbert, 2026

Vicedegà d'Odontologia. Escola Universitària ADEMA-Universitat de les Illes Balears. p.riutord@eua.edu.es

 <https://orcid.org/0000-0003-2135-9699>

Aquest document està subjecte a una llicència Creative Commons

GARCÍA FERRANDIS, Xavier. Salud y enfermedad tras las rejas durante la Guerra Civil. La asistencia sanitaria en las prisiones de Valencia capital de la República. València: Institució Alfons el Magnànim, 20XX. 221 p. ISBN: 9788411560498

Vet ací un llibre d'interès tant informatiu com documental. La primera ullada a l'obra de Xavier García Ferrandis anima a la lectura per l'índex detallat, la bibliografia, les fonts i la documentació fotogràfica del final. Dins dels capítols s'ofereixen reproduccions textuais i notes a peu de pàgina. Jon Arrizabalaga signa el pròleg, i hi descriu la trajectòria de l'autor, el contingut de cada capítol i la importància de revisar totes les fonts per corroborar els fets.

A la introducció, a més de compartir les incògnites que impulsen tota investigació, García Ferrandis exposa el seu objectiu essencial: estudiar els principals escenaris de confinament a València ciutat i el sud-est espanyol durant la guerra civil, concretament les seues condicions higièniques i sanitàries.